

قاعده اقرار و من ملک در فقه و حقوق اسلامی

مریم عابدی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده

کتاب «قاعده اقرار و من ملک در فقه و حقوق اسلامی»، با هدف شناخت و تطبیق این دو قاعده صورت پذیرفته است. قاعده «اقرار العقلاء علی انفسهم جایز» که محتوای آن قبل از دین اسلام نیز به نحوی از انحاء وجود داشته و به آن عمل می‌شده است یکی از ضرورت‌های دنیای فقه بشمار می‌آید، زیرا که هیچ عاقلی به ضرر خود، جز برای کشف حقیقت، آرامش وجدان، و احقاق حقوق دیگران، کاری انجام نمی‌دهد. قاعده اقرار و اعتبار آن از دیدگاه منابع فقهی، ارکان، انواع، شکل، خصوصیات، موارد اجرایی و کاربردی و ... بیان شده است. همچنین به بررسی قاعده مَنْ مَلَکَ شیئاً مَلَکَ الاقرار به، پرداخته شده این قاعده مشهور برای دنیای فقه، پیام‌آور این مطلب مهم است که هر کس، مالک چیزی باشد مالک اقرار آن نیز خواهد بود که اعتبار و مشروعیت آن از دیدگاه منابع فقهی، بررسی شده است و در آخر، به تطبیق این دو قاعده پرداخته شده تا امتیازات و محدودیت‌های هر یک به وضوح مشخص گردد دامنه قاعده مَنْ مَلَکَ شیئاً مَلَکَ الاقرار به گسترده‌تر از قاعده اقرار العقلاء علی انفسهم جایز می‌باشد زیرا که قاعده اقرار العقلاء ... تنها اقرار عقلاء و بالغان را در بر می‌گیرد در حالی که قاعده مَنْ مَلَکَ ... اقرار صبی نابالغ نیز را در تصرفات خویش می‌پذیرد و همچنین به تشابهات و تفاوت‌های آنها به صورت فشرده اشاره شده است.

واژگان کلیدی: قاعده، اقرار، من ملک، عقلاء، فقه، حقوق

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
بخش اول: کلیات و مفهوم شناسی	
فصل اول: کلیات	
الف) بیان مسأله (تشریح ابعاد و حدود مسأله و معرفی دقیق آن، بیان جنبه‌های مورد توجّه در پژوهش حاضر)	۵
فصل دوم: مفهوم شناسی	
گفتار اول: مفهوم شناسی قاعده اقرار	۷
۱- «اقرار»	۷
۱-۱ عناصر تعریف اقرار	۸
۱-۲ شرایط اقرار	۱۰
۱-۳ ارکان اقرار	۱۱
۱-۴ اقلمرو اقرار (حدود اعتبار اقرار)	۱۵
۱-۵ اقسام اقرار	۱۸
۱-۶ اقرار به مجهول	۲۳
۲- عقلا	۲۵
۳- علی نفسه	۲۶
۴- جایز	۲۸
گفتار دوم: مفهوم شناسی قاعده من ملک	۳۰
پیشینه تاریخی قاعده من ملک	۳۰
۱- ملک	۳۳
۲- اقرار	۳۴

۱-۲ زمان وقوع اقرار ۳۵

۲-۲ میزان اختیار مقر ۳۹

۳- شیء ۴۰

بخش دوم: مدارک قاعده اقرار و من ملک

فصل اول: مدارک قاعده اقرار ۴۵

گفتار اول: آیات ۴۳

گفتار دوم: اخبار ۴۸

گفتار سوم: اجماع ۵۰

گفتار چهارم: سیره عقلا ۵۰

فصل دوم: مدارک قاعده من ملک ۵۲

گفتار اول: اخبار ۵۴

گفتار دوم: بنای عقلا ۵۷

گفتار سوم: اجماع ۵۳

گفتار چهارم: دلیل ایتمان ۶۲

بخش سوم: مصادیق کاربردی قاعده اقرار و من ملک و مقایسه آن

فصل اول: موارد کاربرد قاعده اقرار و من ملک

گفتار اول: موارد کاربرد قاعده اقرار و من ملک در فقه ۶۶

۱- کاربرد قاعده اقرار در فقه ۶۶

۱-۱ اقرار به نسب ۶۸

۲- ۱ اقرار مریض ۷۲

۳- ۱ اقرار شخص مفلس ۷۴

۴- ۱ نقش اقرار در فصل خصومت ۷۸

۵- ۱ استثنا در اقرار ۷۹

فهرست منابع

❖ قرآن

۱. آذرنوش، آذرتاش، فرهنگ معاصر عربی-فارسی-تهران، نشرنی، ۱۳۷۹
۲. اباذری فومشی، منصور، نحوه عملی رسیدگی به دعاوی در دادگاه‌های بدوی، تهران، خرسندی، چاپ سوم، ۱۳۹۰
۳. ابن ادریس، محمد بن احمد، سرائر، ج ۳، قم، موسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین، بی تا
۴. الاصفهانی، سید ابوالحسن الموسوی، وسیله النجاه؛ ج ۲، تعلیق سید محمد رضا الموسوی الگلپایگانی، قم، مطبعه مهر، ۱۳۹۳ق
۵. افسران، قاسم، آیین دادرسی کیفری در آیین نمودار، تهران، نگاه بینه، ۱۳۹۱
۶. امامی، سید حسن، حقوق مدنی، ج ۶، تهران، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۷۵
۷. اندلسی، ابن حزم، المحلی، ج ۸، بیروت، دارالمعرفه، بی تا
۸. انصاری، مسعود، محمد علی طاهری، دانشنامه حقوق خصوصی، ج ۱، چاپ اول، تهران، محراب فکر، ۱۳۸۴
۹. البراج، عبدالعزیز، المذهب، ج ۲، قم، موسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۶ق
۱۰. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ هشتم، تهران، کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۶
11. _____، محمد جعفر، دانشنامه حقوقی، ج ۱، تهران، امیر کبیر، ۱۳۵۸
12. جمعی از پژوهشگران، موسوعه الفقه الاسلامی، ج ۲۲، قم، موسسه دائره المعارف فقه اسلامی، بی تا
13. حائری شاهباغ، علی، شرح قانون مدنی، ج ۲، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۲
۱۴. حر عاملی، محمد بن الحسن، بدایه الهدایه، ج ۲، قم، آل البيت، بی تا
۱۵. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، ج ۱۶، قم، موسسه آل البيت علیهم السلام لاحیاء التراث، بی تا

۱۶. حسینی عاملی، محمدجواد بن محمد، مفتاح الكرامه؛ ج ۹، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، بی تا
۱۷. خوئی، ابوالقاسم، منهاج الصالحین، ج ۲، قم، مدینه العلم، آیت الله العظمی السید الخویی، بی تا
۱۸. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، دانشگاه تهران، بی تا
۱۹. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات، بیروت، دارالعلم، بی تا
۲۰. زراعت، عباس، قواعد فقه مدنی، تهران، جنگل، چاپ اول، ۱۳۸۸
21. عاملی، زین الدین بن علی، تحریر الروضه فی شرح اللمعه الدمشقیه، ج ۲، ترجمه علی رضا امینی، تهران، بی نا، ۱۳۷۷
۲۲. —————، مسالک الافهام، ج ۲، قم، موسسه معارف اسلامی، بی تا
۲۳. سرخسی، محمد بن احمد بن ابی سهل، المبسوط، ج ۱۷، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۰۶ ق
۲۴. السنهوری، عبدالرزاق احمد، الوسیط؛ ج ۲، بیروت، داراحیاء التراث العربی، بی تا
۲۵. سیوری، جمال الدین مقداد بن عبدالله، کنزالعرفان فی فقه القرآن، ج ۲، تهران، مکتبه المرتضویه لإحیاء الآثار الجعفریه، ۱۳۸۵
۲۶. شایگان، سید علی، حقوق مدنی ایران، ج ۱، تهران، بی نا، ۱۳۲۶
۲۷. شکری، رضا، قادر سیروس، قانون مجازات اسلامی در نظم حقوق کنونی، چاپ ششم، تهران، مهاجر، ۱۳۸۴
۲۸. الصدیقی، ابراهیم، تحریر القواعد الفقهیه، بی جا، مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران، بی تا
۲۹. طباطبایی کربلایی، علی بن محمد علی، ریاض المسائل، ج ۲، قم، بی تا
۳۰. طبرسی، ابو علی الفضل بن الحسن، تفسیر مجمع البیان، ج ۲۵، ترجمه سید ابراهیم میر باقری و دیگران، چ ۱، تهران، انتشارات فراهانی، بی تا
۳۱. طوسی، محمد بن حسن، الخلاف، ج ۳، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، بی تا

٣٢. طوسی، محمد بن حسن، المبسوط، ج ٥، تهران، المكتبة المرتضوية لاحياء الآثار الجعفرية،
بی تا

33. عاملی، زین الدین بن علی، تحریر الروضه فی شرح اللمعه الدمشقیه، ج ٢، ترجمه علی رضا
امینی، تهران، بی تا، ١٣٧٧

٣٤. _____، مسالک الافهام، ج ٢، قم، موسسه معارف اسلامی، بی تا

٣٥. عاملی، محمد بن مکی، الدروس الشرعیه فی فقه الامامیه، ج ١، قم، موسسه نشر اسلامی، بی
تا

٣٦. _____، القواعد و الفوائد فی الفقه و الاصول العربیه، ج ١، قم، مفید، بی تا
٣٧. عبده بروجردی، محمد، کلیات حقوق اسلامی، تهران، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه
تهران، ١٣٨٣

٣٨. علامه حلی، حسن بن یوسف، تبصره المتعلمین، تهران، موسسه چاپ و نشر وابسته به
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بی تا

٣٩. علامه حلی، حسن بن یوسف، تحریر الاحکام، ج ٢، قم، موسسه امام صادق، ١٣٧٨
٤٠. علامه حلی، حسن بن یوسف، قواعد الاحکام، ج ١، قم، موسسه النشر الاسلامی التابعه
لجماعه المدرسین قم، بی تا

٤١. علامه حلی، حسن بن یونس، تذکره الفقهاء، ج ٢، قم، موسسه آل البيت لاحیاء التراث، ١٣٧٣
٤٢. غرباوی، ماجد، البحوث الرجالیة فی کتاب مجمع الفائده و البرهان، ج ٩، قم، مؤتمر
المقدس الأردبیلی قدس سره، بی تا

43. غنیمی، عبدالغنی، اللباب فی شرح الكتاب، ج ٢، بیروت، بی تا، ١٤٠٥ ق

44. فاضل موحدي لنکرانی، محمد، قواعد فقه، قم، مرکز فقه الأئمة الأطهار، ١٣٨٣

٤٥. فخرالمحققین، محمد بن حسن، ایضاح الفوائد، ج ٢، قم، المطبعة العلمیة، بی تا

٤٦. الفراهیدی، خلیل بن احمد، العین، ج ٥، قم، نشر هجرت، بی تا

٤٧. فیروز آبادی، مجدالدین محمد بن یعقوب بن ابراهیم، قاموس، ج ٢، بیروت، دارالکتب
العلمیة، بی تا

٤٨. کاسانی، ابوبکر بن مسعود، بدایع الصنایع فی ترتیب الشرایع، ج ٧، بیروت، بی تا، ١٤٠٦ ق

۴۹. کاشانی، فتح الله، تفسیر منهج الصادقین فی الزام المخالفین، ج ۳، تهران، کتابفروشی محمد حسن علم، بی تا

۵۰. گرجی، ابوالقاسم، آیات الاحکام، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۰

۵۱. محقق حلی، جعفر بن حسن، شرائع الاسلام، ج ۳، قم، اسماعیلیان، بی تا

۵۲. _____، مختصر النافع، ج ۱، قم، سیدالشهدا، بی تا

۵۳. محقق داماد، مصطفی، دایرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۲، تهران، بی نا، ۱۳۶۸

۵۴. _____، قواعد فقه (بخش مدنی)، چاپ هشتم، تهران، نشر علوم اسلامی،

۱۳۶۳

۵۵. _____، قواعد فقه (بخش قضایی)، چاپ سوم، تهران، مرکز نشر علوم

اسلامی، ۱۳۸۳

۵۶. محقق کرکی، علی بن حسین، جامع المقاصد؛ ج ۹، قم، موسسه آل البيت عليهم السلام

لاحیاء التراث

۵۷. محمدی، ابوالحسن، قواعد فقه، چاپ دوازدهم، تهران، بی نا، ۱۳۷۹

۵۸. محمضانی، صبحی، فلسفه قانون گذاری در اسلام، ترجمه اسماعیل گلستانی، تهران،

امیرکبیر، ۱۳۵۸

۵۹. مرعشی، سید محمد حسن، دیدگاه های نو در حقوق کیفری اسلام، نشر میزان، ۱۳۷۶

۶۰. _____، شرح قانون حدود و قصاص، ج ۱، بی جا، وزارت ارشاد اسلامی،

۱۳۶۵

۶۱. مروارید، علی اصغر، سلسله الینابیع الفقهیه، ج ۱۲، بیروت، دارالاسلامیه، بی تا

۶۲. مصطفوی، سید کاظم، قواعد فقه، ج ۲، چاپ اول، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۰

۶۳. مظفر، محمد رضا، اصول فقه، ج ۳، قم، مولف، ۱۳۸۶

۶۴. مفید، محمد بن محمد، المقنعه، قم، موسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین، بی

تا

۶۵. مکارم شیرازی، ناصر، قواعد فقهیه، ج ۲، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب، ۱۴۱۱ ق

۶۶. موسوی بجنوردی، محمد، قواعد فقیه، ج ۱، تهران، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، بی تا

۶۷. موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج ۲، تهران، موسسه نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۹

۶۸. _____، ترجمه تحریر الوسیله، ج ۳، ترجمه، علی اسلامی، محمد قاضی زاده، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۸۳

۶۹. موسوی همدانی، سید محمد باقر، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۳، قم، جامعه مدرسین قم، ۱۳۷۴

۷۰. منصور، جهانگیر، قانون اساسی - قانون مدنی، چاپ اول، تهران، نشر دوران، ۱۳۷۶

۷۱. مقدسی، ابن قدامه محمد بن عبدالرحمن، المغنی؛ ج ۵، بیروت، دارالکتاب عربی، بی تا

۷۲. نجفی، محمد حسن بن باقر، جواهر الکلام، ج ۳۵، بیروت، طریق المطار، ۱۴۳۰

۷۳. نراقی، احمد بن محمد مهدی، عوائد الایام، قم، بوستان کتاب، ۱۳۷۵

۷۴. نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل، ج ۲، بیروت، موسسه آل البیت علیهم السلام لاحیاء التراث، بی تا

۷۵. یعقوبی، عبداله‌اشم، قانون آئین دادرسی مدنی، چاپ اول، تهران، بهنامی، ۱۳۷۹

سایت ها

1. www.eshia.ir
2. www.lib.eshia.ir
3. www.noorlib.ir
4. www.noormags.ir

نرم افزارها

۵. جامع التفاسیر
۶. جامع الاحادیث
۷. جامع فقه اهل بیت